

Slem psykolog

Svein Øverland

psykologspesialist, leder av Nasjonal enhet for rettspsykiatrisk sakkyndighet (NERS)

«Faen ta deg,» sier han og ser meg hardt i øynene. Han slår blikket ned, mumler noe jeg ikke får med meg. Så ser han opp på meg igjen. Det er helt stille før han slår med neven i bordet så pappbegeret med kaffe velter. Jeg får et par dråper på skjorta. I neste øyeblikk er rommet fylt av menn i uniformer, stoler og bord blir skjøvet bort, og min pasient og fengselets fange blir raskt nøytralisert av kompetente fengselsbetjenter. 130 kg med muskler blir oppløst i tårer og fortvilelse, og han blir bestemt eskortert ut av kontoret. Han er ikke i eget territorium, musklene hjelper ham ikke nå, og ordene har han ikke makt over. Han er i fengselets varetekt og underlagt konsekvensene av mine vurderinger.

Tydelighet er en forutsetning for å arbeide med mennesker med overveldende lidelse

Senere på dagen. Jeg er tilbake fra fengselet. Her er ingen uniformerte betjenter, men miljøterapeuter og sykepleiere. Før 1919 var tittelen «sykevoktere». Jeg har avslått en appell om fri utgang. Pasienten følger etter meg på min vei ut av avdelingen, med to personal vaktsomt parat for en mulig utagering. Hun stopper mens jeg fortsetter. Jeg hører henne gråte, og vissheten om hennes tårer stikker meg som brennende syre. Som glødende nåler av fortvilelse og desperasjon.

Personalet liker at jeg er tydelig. De liker at jeg ser pasientene i øynene og sier hva jeg mener. De setter pris på at det ikke er de som må formidle negative beskjeder om begrenset utgang, om telefonvedtak, om diagnoser. Jeg opplever også at pasientene setter pris på det, at jeg setter meg ned og møter blikket deres. De opplever meg muligens som ikke å ha innblikk i hvordan de opplever verden, kanskje at jeg ikke har forstått noen ting, men at de i hvert fall ser at jeg har forsøkt. Eller er dette muligens noe jeg bare håper på?

Jeg liker også selv at jeg er tydelig. Jeg syns det er en fin personlig egenskap hos meg selv, og at tydelighet er en forutsetning for å arbeide med mennesker med overveldende lidelse.

Jeg ser meg selv utenfra. Jeg haster videre fra skjebne til skjebne. Jeg tar viktige avgjørelser, noen ganger med en følelse av at det skjer på sviktende grunnlag. Jeg hører meg selv si ting om pasientene som kan oppfattes som latterliggjøring. Jeg ser takknemlighet i pasienters øyne over små ting. Over tre minutter alene med meg i enden av korridoren for å få svar på et spørsmål. Disse små øyeblikkene av kontakt veksles mot takk, og jeg spør igjen: Hvem er jeg, og hva gjør jeg som er så avgjørende for et menneskes liv? Jeg tenker: Herregud, hva har jeg blitt! Er det dette som er å være psykolog? Var det dette jeg utdannet meg for? Er det dette jeg vil?

Makt korrumpere, sier man. Som psykolog har jeg makt, og er altså i fare for å bli korrumpert. I denne betydningen betyr det vel å bli følelsesløs og kald, å bli en kynisk forvalter av lidende menneskers frihet og «klinikkens pasientflyt». Er jeg allerede korrumpert? Har det sneket seg inn på meg som saktevirkende kvelende gift?

Eller er det det motsatte som er feigt? Alle vet vi, og særlig psykologer, hvor mye smerte som finnes der ute. «There isn't enough love to go around,» som Faithless sier. Folk har det vondt. Det er lett å lukke øynene, se en annen vei, la de andre ordne opp, la de som alltid har gjort det, fortsette med det. Er det en bedre innstilling? Etter de nye helselovene kan nå psykologer være ansvarlige for vedtak, og håpet var vel at dette både skulle øke antall med den myndigheten og at tvangen skulle benyttes på

en mer forsvarlig måte. Nå etter noen år, er det på tide å spørre seg om dette har vært erfaringen så langt. Andre spørsmål er dessuten etter min mening like viktige: Har det endret psykologrollen? Har pasientene merket noe? Utøver psykologene tvangen annerledes, i så fall hvordan og hvorfor? Hvordan oppleves det for psykologer med vedtaksmyndigheten?

Jeg vet hvordan jeg opplever det. Jeg synes det er tungt. Men det føles også rett. Jeg opplever at jeg tidligere hadde nesten samme myndighet, men slapp unna både det formelle ansvaret og å se pasienten i øynene når jeg gjorde det. Det var vel like mye kald gråt på avdelingene da også. Men det var overlegen som var drittsekken; jeg var den snille psykologen som virkelig forsto pasientene og var på deres side. Da kull 46 på psykologstudiet for elleve år siden delte sine tanker om hva som fikk oss til å bli psykologer, sa unge Øverland: «For meg er psykologi filosofi i praksis.» Bedrevitersk, snusfornuftig og en halvkilo pretensiøst synes jeg i dag. Men rett var det, det tror jeg fremdeles. Og filosofien lærer oss at selv om verden går fremover på mange måter, er det noen hovedspørsmål som aldri løses.

Det viktige er å undres. Så jeg er igjen på vei ned til avdelingen gjennom det en av mine pasienter navnga som «de kalde tårers korridor». Til ubehag, men også et genuint forsøk på å hjelpe de som er der.